

Sevgi Soysal, *Tante Rosa*, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2020, 103 s.

*Sare Canbaz Özdemir**

Sevgi Soysal'ın babası Mithat Bey; annesi ise Alman asıllı olan (asıl adı Anneliese) Aliye Hanım'dır. Mithat Bey o dönemde maddi zorluklara rağmen eğitimi için gittiği Almanya'da Anneliese ile tanışıp evlenir. Anneliese eşi ve evliliği için İslamiyet'i kabul eder ve adını da Aliye olarak değiştirir. Evlendikten sonra Mithat Bey henüz okulunu bitirememiş olduğu için oluşan maddi imkânsızlıklar ve etkileri devam eden I. Dünya Savaşı sebebiyle eşiyle beraber kayınvalidesi Rosa'nın yanında yaşamak durumunda kalırlar. Bu evlilikten Gönül ve Kaya adlarında iki çocukları olur. Hitler'in Almanya'daki yönetimi ele geçirmesi sonucu Türkiye'ye döndüklerinde bir süre Mithat Bey'in annesi Muzaffer Hanım'la yaşarlar. Ancak gelinini içine sindiremeyen Muzaffer Hanım bu durumdan rahatsız olur. Öyle ki gelini Aliye Hanım'la karşılaşmamak için odasından dahi çıkmak istemez. Ancak soyunu devam ettireceği için kıymet verdiği tek erkek torunu olan Kaya ile ilgilenir. O dönemde üçüncü çocukları olan Sevgi dünyaya gelir.

Sevgi, Ankara'da doğar ve büyür. Aliye Hanım, çocuklarının özellikle şiirle, müzikle, sanatla uğraşmalarını teşvik eder. Sevgi, Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde Arkeoloji okumaya başlar. Üniversitenin daha ilk yıllarında ilk evliliğini yapacağı Özdemir Nutku ile tanışır. Bu evlilikten Korkut adında bir oğulları olur. Sevgi Hanım, Özdemir Nutku vesilesiyle edebiyat çevresine dâhil olur, ilk yazıları *Değişim* dergisinde yayımlanır. O dönemde tiyatroyla da ilgilendiği için oynadığı "Zafer Madalyası" adlı oyunda beraber yer aldıkları oyuncu arkadaşı Başar Sabuncu ile ikinci

.....

* Özel İstanbul Medeniyet Orta Okulu Türkçe öğretmeni, sarecanbaz@gmail.com

evliliğini gerçekleştirir. *Tante Rosa* adlı eserinin ilk basımı da bu evliliği sürecinde gerçekleştiği için “Başar” soyadıyla yayımlanır. Ancak Başar Sabuncu’nun askere gitmesiyle beraber ilişkileri bozulunca beş yıl süren evlilikleri son bulur. Bundan sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde profesör olan Mümtaz Soysal ile ortak çalışma yaparlar ve bu vesilesiyle tanışıp evlenirler. Bu evlilikten Defne ve Funda adlarında iki kız çocukları dünyaya gelir. Sevgi Soysal, Funda’nın doğumundan bir süre sonra kansere yakalanır ve bu amansız hastalıktan dolayı vefat eder.

Sevgi Soysal’ın eserlerini değerlendirdiğimizde genel olarak kadının toplumsal hayattaki konumu ile ilgili konulara odaklandığını söyleyebiliriz. Sevgi Soysal’ın kaleme aldığı ilk eseri *Tutkulu Perçem*, konusu ve teması itibarıyla “kadın” ve kadının toplumdaki yerini ele aldığı için *Tante Rosa* ile benzerlik göstermektedir. Ancak *Tutkulu Perçem* öykü tekniği olarak problemlidir. Bu açıardan bakıldığında hemen hemen aynı temadan çıkması ve teknik açıdan daha başarılı olması nedenleriyle *Tante Rosa*, *Tutkulu Perçem*’e göre iyi bir çıkış yakalamıştır. Ne tam anlamıyla bir roman ne de bir hikâye olan *Tante Rosa*’yı, kısa roman veya uzun hikâye olarak nitelendirmemiz mümkündür. *Tante Rosa*’nın ilk baskısı 1968 yılında Sevgi Soysal’ın kendi imkânları doğrultusunda ve Sevgi Sabuncu adıyla Dost Kitabevi tarafından yapılmıştır. Romanın ana karakteri Tante Rosa, Alman asıllı, Katolik inancı ile yetiştirilmiş bir kadındır.

Tante Rosa toplam on dört bölümden meydana gelmektedir. Birbirinden kopuk gibi gözükse de Tante Rosa karakterinin yaşadıkları etrafında toplanan bu bölümlerde Soysal, kendi hayatından, Alman asıllı annesi ile anneannesinin yaşantılarından esinlenmiştir. Kitabın ilk bölümünden (Tante Rosa at cambazı olamadı) son bölümüne (Tante Rosa the end) kadar Rosa, *Sizlerle Başbaşa* adlı dergiyi sıkı sıkıya takip etmiş ve bu dergide yer alan görseller, haberler, ilanlar Rosa için yol gösterici olmuştur. Dergi, Rosa’nın hayatına dair aldığı ciddi kararlar ve attığı önemli adımlar açısından bir başvuru rehberi niteliğindedir. Rosa, bu dergiye verdiği önemi “Bir İncil’dir, bir Tevrat’tır, kutsal kitaptır” (s. 66) sözleriyle ifade

etmiştir. *Sizlerle Başbaşa* dergisi onun hayata bakışını ve beklentilerini biçimlendirici bir güce sahiptir. Derginin tüm sayılarındaki görseller ve yazılar Rosa'yı, her kadının prenses olduğu ve beyaz atlı prensi tarafından bulunacağı hayaline inandırmıştır. Buna karşın Rosa'nın yaşadığı hayat çok farklıdır. Eğitim gördüğü Katolik okul ve anne ile babasının Rosa'ya karşı tutumları hiç de onun hayal ettiği gibi değildir.

Kitabın "Tante Rosa at cambazı olamadı" adlı bölümünde genel bütünle uyumlu benzer bir tema işlenmektedir. *Sizlerle Başbaşa* dergisinde gördüğü bir haber doğrultusunda "at cambazı" olmak isteyen Rosa'nın bu talebi babası tarafından hoş karşılanmamıştır. Çünkü ne de olsa at cambazlığı kız çocukları için uygun bir meslek değildir. Bunu anlayabilmesi için babası onu sirke yazdırmış, gittiği sirkte ilk defa bindiği at tarafından fazlasıyla hırpalanan Rosa, umduğunu bulamamış ve bu hayalinden vazgeçmek durumunda kalmıştır. Bu bağlamda yazar toplumsal anlamda erkek ve kadın için uygun bulunan mesleklerin nasıl farklılaştığına dikkat çekmiştir. Kadınların ne işle meşgul olacaklarına dair tercih ve kararlarında daha kısıtlı bir imkâna sahip olduklarını ve toplumsal olarak da baskıya maruz kaldıklarını göstermek istemiştir. Yine aynı bölümde kadının dul kalması sonucunda yaşadığı zorluklara da dikkat çeken Soysal, Rosa'nın babasının vefatından sonra annesinin ve kendisinin yaşadığı tecrübeleri konu edinmiştir. O dönemde eş ölümü veya boşanma nedeniyle dul kalan kadının, çocuğu on sekiz yaşına gelene kadar yapacağı evlilik hem kendisi hem de çocuğu için yaşam garantisi olarak görülmüştür. Buna bağlı olarak, Rosa'nın babasının genç yaşta ölümü nedeniyle annesi ikinci bir evlilik yapmıştır. Soysal, bu bağlamda kadını ancak ve sadece evlilik ilişkisi içerisinde konumlandırılan toplumsal bakış açısını eleştirirken kadının ev ile özdeşleştirilmesine, çalışma alanının sadece ev içiyle sınırlandırılmasına, erkeğe muhtaç bir şekilde hayatını idame ettirmek zorundaymış gibi gösterilmesine karşı çıkmaktadır. Benimsediği anlayışa göre kadın tıpkı erkek gibi çalışabilmeli, erkek gibi düşünebilmeli, erkek gibi davranabilmelidir. Ancak bu bakış açısı bir taraftan kadın-erkek ilişkisini bir rekabet ilişkisi olarak

kavramaktadır. Evliliği ise esasını çiftlerin birbirlerini destekleyip tamamladığı bir ilişkiden çok kadın ve erkeğin zıt kutuplarda konumlandığı bir durum olarak sunmaktadır.

“Tante Rosa rahibeler okulunda” adlı bölümde ise Katolik bir okulda baskıcı bir eğitim sisteminde yetiştirilen Rosa, bir gün okulda yapılacak olan tiyatro gösterisinde öğretmeni tarafından şekerli su ile sarılan saçını öğretmeninden izin almadan açtığı için cezalandırılmış ve tiyatro sahnesine melek olarak değil de yoksul bir kişiyi canlandırmak üzere çıkmak zorunda kalmıştır. Öğretmenin izni olmadan hareket etmesi, Katolik inancına göre; nefesine yenik düşmüş bir kız çocuğu olduğunu göstermektedir. Kendi istek ve heveslerinin üzerine çıkamadığı müddetçe de ezilmeye ve dışlanmaya mahkûm görülmüştür. Katolik inancında var olan bu tür inanışlar Rosa’yı dininden soğutmuştur. Örneğin, durup dururken su içmesi, arzularına gem vuramayan günahkâr biz kız olduğunun göstergesi gibi görülmüş; devamlı olarak Rosa’ya ‘içini öldürmesi gerektiği’ telkininin verilmesi, onu fazlasıyla rahatsız etmiştir. Bunların yanı sıra kıyafetlerini çıkarmadan yıkanmak zorunda bırakılması, bacağındaki yarayı sarmak için dahi siyah çorabını çıkarmasına izin verilmemesi gibi çeşitli nedenler, Rosa’nın Katolik inancından nefret etmesine sebep olmuştur. Bu inanca ve öğretmenlerinden gördüğü kötü muameleye karşı verdiği çocukça mücadele sonucunda okuldan atılmıştır. Soysal, bu bölümde Katolik inancının kadının toplumdaki varlığı üzerindeki kısıtlayıcı etkisini konu edinmiştir. Ancak kitap ile ilgili sonraki değerlendirmelerini göz önünde bulundurduğumuzda kitabı yazdığı dönemde içinde yaşadığı Türk toplumunun İslamiyet’le ilgili ithamları kaldıramayacağını düşünerek, Katolik inancının olumsuz yönleri üzerinden dinin bir kurum olarak, kadın üzerinde nasıl bir tahakküm kurduğunu göstermek istediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kendisini özdeşleştirdiğı radikal feminist yaklaşımın düşünce birikimden beslenen Soysal dini bir tahakküm aracı olarak sunmuştur.

“Tante Rosa’nın hayvanları” adlı bölümde yaşadığı gayrimeşru ilişkiden ötürü Hans ile evlenmek zorunda kalan Rosa’nın üç

tane çocuğu olmuştur. Almanya’da oldukça küçük bir köyde çocukları ve kocasıyla hayatını sürdürmeye çalışan Rosa, çocuklarından, kocasından, köydeki evinden, her Pazar kiliseden dönen kocası için yaptığı elmalı pastadan, kaz kızartmasından ve kiliseden kaçarak şehir hayatına yerleşmeyi tercih etmiştir. Bu kaçış sebebiyle de kilise tarafından aforoz edilmiştir. Toplumun ve dinin kendisine dayattığı kuralları umursamadan sadece duygularını takip ederek bir başkaldırıda bulunmuştur. Sevgi Soysal’ın, bu noktada annesi Aliye Hanım’ın vazgeçişlerinden, kararlı duruşu ve cesaretinden etkilenişini eserine bu şekilde yansıttığı söylenebilir. Rosa’nın şehir hayatında tutunabilmek için yine en büyük yol göstericisi *Sizlerle Başbaşa* dergisi olmuştur. Dergide her gördüğü ilandaki iş fırsatını değerlendirmiş ve bu ilanlardan yola çıkarak çok farklı iş alanlarında çalışmak durumunda kalmıştır. Yeri geldiğinde mezar temizleyiciliği, pansiyonculuk, vestiyerlik ve hela temizleyiciliği yapmış, yeri geldiğinde ise bir genelevde sekreter olmaktan geri durmamıştır. Çünkü Rosa için meslek seçiminde toplumun dayattığı gibi bir cinsiyetçilik yoktur. Soysal, burada erkek ya da kadının cinsiyetinden bağımsız olarak ilgi gösterdiği ve gücünün yettiği her türlü meslekle ilgilenmesi gerektiği temasını işlemiştir. Ancak bunun için kadının ailesini, kocasını, çocuklarını bırakmak zorundaymış gibi gösterilmesi oldukça problemlidir. Çünkü aile, evlilik ve çocuk sahibi olmak kurtulunması gereken yükler olmaktan çok toplumun çekirdeğini oluşturan, toplumsal devamlılığı ve bütünlüğü sağlayan, insanların yakın sevgi ve saygı ihtiyaçlarını karşılamalarını olanaklı kılan sorumluluklara işaret etmektedir.

“Tante Rosa mezarlıkta üretici oluyor” adlı bölümde Rosa’nın yaptığı ikinci evlilikten bahsedilmiştir. Bu evliliğini savaş döneminde gerçekleştiren Rosa, bir yandan da gazete bayiliği işletmektedir. İşleri o kadar iyidir ki savaşa rağmen gelir durumunda herhangi bir sıkıntı yaşamamıştır. İkinci eşinin ölümüyle beraber mezarlık temizleyicisi olma gibi farklı bir iş alanına yönelmiştir. Rosa için her durumdan, her fırsattan yeni bir iş kapısı açılabilmelidir. Ne maddi olarak ne de manevi olarak erkeğe bağımlı olmamak gerektiği düşüncesiyle bu adımları atmıştır. Ona göre insan, her ne şartta

olursa olsun üretkenliği elden bırakmamalıdır. Kişilerin özellikle de kadınların üretebildikleri ölçüde bu hayatta çok daha kolay tutunabileceklerine inanmıştır. Ancak bu bakış açısı ne evliliğe ne de erkeklere karşı olduğu anlamına gelmez. Soysal, burada kadının fiziki ve sosyal açıdan erkeğe bağımlı olma hâinden çıkması gerektiğini savunurken; kadının erkeğe, erkeğin de kadına duyduğu duygusal ihtiyacı da es geçmemiş, bu duygusallığın evlilikle sağlanabileceğini düşünmüştür. Ancak evliliği modern tarzda romantik bir aşk kompleksi olarak ele almış, ailenin sahip olduğu toplumsal işlevlerini göz ardı etmiştir.

“Tante Rosa bütün rüzgârlara açık” adlı bölümde ise Rosa’nın geçimi ve paraya bakış açısıyla ilgili önemli anekdotlar içermektedir. Örneğin, anneannesinden duyduğu “Yahudiler her şeyi ucuza alıp pahalıya satar” nasihatinden yola çıkarak, açık arttırmadan aldığı birtakım eşyalar ve şişme yataklarla evini pansiyona çevirmiştir. Ona göre her türlü sıkıntılı durumu avantaja çevirmek insanın kendi elindedir. Bu düşünceden hareketle Soysal, yeni kadın ile eski kadının karşılaştırmasını yapmıştır. Ona göre; eski kadın, sadece ütü yaparak, ev işlerine zaman harcayarak tüketici konumunda bulunmaktadır. Yeni kadın ise, devamlı kazanmanın peşindedir. Kazanmak, biriktirmek, zamandan tasarruf etmek, hızlı ve pratik olmak yeni kadına ait özelliklerdir. Eski kadın için düzen, nizam önemliyken yeni kadın için amaç, kısa yoldan çok para kazanabilmektir. Hâlbuki, kadın sadece para kazandığı müddetçe değerli değildir. Kadın hem ev işi yaparken hem çocuk büyütürken hem de eşine hizmet ederken kıymetlidir. Bu nedenle Soysal’ın, kadının yalnızca para kazanabildiği müddetçe toplumda var olabileceği düşüncesi kanaatimizce problemlidir.

“Rosa yaşamakta ısrar ediyor” adlı bölümde dolapta tek kalan ekşi yoğurduna, peynirine ve bayat ekmeğine rağmen mücadelesinden vazgeçmeyen Rosa’dan bahsedilmiştir. Rosa için herkes bir mücadeleye içindedir ve her kişinin mücadele esnasında sadece bir kere boğulma hakkı vardır. Ancak hemcinsi olan kadınlar için bu hayat mücadelesi içinde boğulmamak imkânsızdır. Kadının bu hayat

düzeninin içinde yaşayabilmesi, hayatını sürdürebilmesi için kararlarında ısrarcı olması, çabalaması, rezil olmayı dahi göze olarak çırpınması gerekmektedir. Hayatın bu gerçekliğine rağmen Tante Rosa *Sizlerle Başbaşa* dergisinden edindiği hayalperestliği de elden bırakmamıştır. Hayatta ne yaşarsa yaşasın -iyi ya da kötü- güzel bir iş ve güzel bir eş hayalini kurmaktan vazgeçmemiştir. Ne kadar absürt bir durum olduğunu kabul etse de motivasyonunu düşürmek adına kendi kendine ithafen “ı love you” şarkısı söylemekten de geri durmamıştır. Soysal, her bölümde yeni kadının hayatın içinde aktif olarak bulunması gerektiğini, çalışmaktan geri durmamasını, çabalamasını, erkeğe bağımlı olma hâlinde çıkmasını ön plana çıkarmış ve kadın ile erkek arasındaki ilişkiyi bağımlılık üzerinden okumuştur.

“Tante Rosa’nın papağanı” adlı bölümde artık yaşlandığını düşünen ve bunun farkına varan Rosa, bu yaştan sonra kendisine eşlik etmesi için papağan almaya karar vermiştir. Ancak papağan bakımının kendisini maddi açıdan zorlayacağını gördüğü için bu isteğinden vazgeçmek durumunda kalmıştır. Rosa’nın yaşlılıkla beraber içine girdiği duygu bunalımını göstermesi açısından bu hikâye büyük önem taşımaktadır. Rosa için yaşlılıkla beraber kadına duyulan ilginin azalması önemli bir gerilim noktası oluşturmuştur. Bu gerilimi bertaraf etmek isteyen Rosa, kadının yaşlansa dahi güzelliğini kaybetmediğini düşünerek renkli kıyafetler giymekten vazgeçmemiştir. Ona göre kadın dediğin her ne şartta olursa olsun yaşamaya devam etmelidir, kadınlar hem duygusaldır hem eğlenelidir, tüm çektiği sıkıntılara veya küçük düşmelere rağmen pes etmeyendir, bazen sevinçlerine gülerken öte yandan kendi yalnızlığına ve kadersizliğine ağlayabilir. Kadın hayatı, hep sabretmek, hep bir uğraşı hâlinde olmak, ölene dek mücadele etmektir. Bu gerçeği bilen Rosa da çabalayıp mücadele etmekten hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Bu düşüncelere ve hislere rağmen yaşlanmak fikri, yüzündeki çizgilerin derinliğinin artması, Rosa’nın hayatını sorgulamasına sebep olmuştur. Rosa için yaşlanma duygusu aşılması zor bir duygudur. Çünkü modern toplumda yaşlılık, bir sorun olarak nitelendirilmekte ve bu nedenle de yaşlılara değerli, tatmin edici

bir rol verilmemektedir. Bu gerçeğin yansıması olarak Rosa da yaşlandığını kabullenmekte zorlanmış, içindeki çocuğu yaşatmak için çabalamıştır.

En son bölüm olan “The end *Tante Rosa*” hikâyesinde Rosa’nın ölümü ve ölümü sonrasında bile onu yalnız bırakmayan makus talihinden bahsedilmiştir. Öldüğü yerde ona sahip çıkacak birilerinin olmaması, maddi imkânsızlıklardan dolayı çinko tabut temini yapılamaması, Katolik kilisesiyle bağını kesmiş olması sebebiyle resmiyette “dinsiz” gözükmesi gibi durumlar cansız bedeninin de acı çekmesine sebep olmuştur. Bütün bu problemler aşıldığında cesedi hâlâ boşanmamış olduğu eşi Mathes’e verilmiştir. Mathes de yaptığı istişareler sonucunda cesedinin yakılmasına karar vermiş, yakıldıktan sonra da küllerini bir vazoya koymuştur. Mathes bu vazoyu evine getirmiş ancak vazo, Rosa’dan kalma siyam kedilerinin bir tanesi yüzünden yere düşerek kırılmış ve diğer bir kedi de küllerin üzerine çişini yapmıştır.

Söz konusu talihsiz son bütün eser boyunca işlenen geleneksel/eski- modern/yeni kadın karşılaştırmasının son perdesi niteliğindedir. Sosyal her ne kadar eser boyunca kadının hem ekonomik hem de toplumsal anlamda varlığının güçlendirilmesini savunsa da bunu radikal feminizme özgü bir bakış ile yapmıştır. Aile bağlarını ve geleneği kadının toplumsal varlığı önünde birer engel olarak resmetmiş ve kadının güçlenmesi için bu engellerle baş edebilmesinin önemini vurgulamıştır. Ancak eserin hazin sonu çizdiği modern/yeni kadın portresinin yalnızlığını gözler önüne sermesi açısından dikkate değerdir. Bu noktada Sosyal’ın geleneğin özü itibarıyla kadını değersizleştirmediğini gözden kaçırdığını söyleyebiliriz. Çünkü yazarın oluşturmaya çalıştığı algının aksine gelenek kadın ve erkeği zıt kutuplarda konumlandırıp aralarındaki ilişkiyi bir bağımlılık ilişkisi olarak sunmamaktadır. Bilakis aile ve evlilik kurumunun esasını koruyarak kadın-erkek ilişkisini bir bütünlük ilişkisi olarak ele alma olanağı barındırmaktadır.